

peževe repice pa tudi čez zimo v njivi ostane brez škode. Spomladi, ko še vsega družega primanjkuje, se izkopljejo in porabijo podzemeljske hruške za živinsko pičo, ktera je še posebno prešičem všeč. Njiva se z brano ali grabljami očedi in s kratkim gnojem potrese, pa ti papeževa repica raste veselo leto za letom več ko deset let naprej; kar namreč drobnega semena v njivi ostane, rodi obilo družega lepega naprej.

F. Terpinč,
gospodarske družbe predsednik.

O prenarabi davkov.

(Dalje.)

Dokazali smo zdaj dosti jasno, da podlaga davkovskim razmeram ni pravična. Namen ministerskih predlogov je odpraviti to napačno podlago. V spisu svojem pravi, da vlada s temi premembami ne misli na povišanje davkov, marveč le na to, da se razdelijo bolj pravično, enakomerno, da pa se pri vsem tem vendar dohodki državni ne zmanjšajo.

Poglejmo zdaj, kako si vlada misli to prenarabo: pri zemljiščinih davkih, kteri so najvažniši med vsemi neposrednimi (direktnimi) davki. Celi znesek davka, ki se ima od zemljišč (gruntov) po vsem cesarstvu pobirati vsako leto, naznani ministerstvo vsako leto državnemu zboru kot zahtevek (postulat), kteri se razdeli potem na posamesne dežele; deželni zbori vsake dežele razdelijo potem davke, koliko plača to ali uno okrožje (kreis), ta ali uni okraj (kanton, bezirk) in ta ali una občina (soseska, srenja); občine ga razdelijo potem med svoje zemljiščine posestnike na drobno. — Tako hoče po tej prenarabi vlada razdelitev davkov državnemu zboru, deželnim zborom in občinam prepustiti. Ona bi po takem le rekla: Toliko in toliko dohodka na zemljiščinem davku potrebuje država in toliko ga mora dobiti; državni zbor prevdari in presodi ti ta zahtevek. Ko državni zbor (zbornica poslancev in gospôska) ta zahtevek vladini razpravi, presodi in cesar potrdi to, se pošlje potem vsaki deželi njen delež (part), kterege vredijo potem deželni zbori in občine. Ker bi davek občine (soseske) pobirale in izterjevale in bi nabirek dalje izročevale, bi ne bilo treba cesarskih davkarjev, in tudi tako si prihrani vlada stroškov.

Kakor zemljiščini davek, naj bi se razdeljevala tudi pridobnina (erwerbsteuer) prvega razreda, ki se plačuje od samostojnih obrtnij in pa občna vrstninska dohodnina (allgemeine classen-einkommensteuer). Tudi tukaj se bo najpoprej določil občni zahtevek, to je, koliko da zahteva država tega davka od vsega cesarstva; ta zahtevek se bo potem razdelil po katastru, ki se bo z vdeleštvom davku podvrženih ljudi napravil, da še le iz tega se bo zvedilo merilo tega davka. Pri hišnem davku in pri dohodnini 2. razreda, ki se pobira od dohodkov služeb in dnin, in pa pri davku od obresti in prihodkov se bo odločila naprej odstotnina (percenti) in potem naložila na vsako posamesno katastarsko vlogo. Čem več in viših takih katasterskih vlog bo, tem več bo država prejela tega davka; te vloge bojo pa tudi merilo, koliko plača vsaka dežela. V vsaki deželi se bo napravil zaklad, iz kterege se bo državi odrajtoval ta davek, in v vsakem okraju (kantonu) tudi tak zaklad; uni bo deželni, ta okrajni zaklad, ktera bota morala porok biti, da se bode ta davek res odrajtal. Kar se bo čez ta zahtevek nabralo v te zaklade, je njih lastnina, — kar pa manj, morajo doplačati državi. Dežele nosijo stroške za pobiranje tega davka.

Pri zemljiščinem davku se bojo posamesne parcele

(kosi) v vsakem kraju cenile potem, koliko so vredne, in tako bo novi kataster le kataster po vrednosti zemljiščini (werthkataster). Kar bi pri tej cenitvi davka nekterim, ki so zdaj preobloženi, odpadlo, bi se móгло nadomestiti s tem, da bi se ta primanjkaiva pribila drugim deželnim davkom, namreč dohodnini in vrstnini.

(Konec prihodnjič.)

Slovniške stvari.

Zastran samoglasnika r.

Δ. — Ni menda na svetu naroda, kteri bi se vojskoval tako rad, kakor se — „pohlevni“ Slovenci. („Naprej zastava Slave! na boj junaška kri!“) Če ni prave vojske, pa si osnujemo domačo... „abecedno“ ali še kako drugo vojsko. Kdo ni še slišal ali bral, kako so se vzdignili sóglasnikarji nad samoglasnikarje, to je, „erkovci“ nad „rkovce?“ Puščice švigajo na vse strani, letajo celó do Dunaja in Varaždina, tr „pikajo“, da je strah. Vès svet pa hrepeni zdaj po „ljubem miru“, da bi se navžil vsaj predpustnega veselja. Zato vem, da bo prepeval tudi vès svet hvalo temu, kdor bo tako srečen, da končá nesrečno „abecedno“ vojsko. Oj, ko bi bil jaz! Naj poskusim!

„Jezičnik“, njegov tovarš in drugi poštovani „erkovci“ nečejo našemu učenemu g. Miklošiču verjeti, da je r, kakor je bil v „sanskrtu“*), tako tudi v staroslovenskem in sedanjem slovenskem jeziku samoglasnik v primerih, kakoršni so: rdéti se, rž, rsketati; brv, črv... škrbati itd. (prst, krst, smrt).

Da po pravici povem, tudi meni se je zdel ta nauk, da je r soglasnik in samoglasnik, sprva nekako čuden; zakaj prvi moj učitelj ali „šolmošter“ me je učil nekđaj, da so le a, e, i, o, u samoglasniki, vsi drugi glasi pa da so sóglasniki. Tudi je djál, da mora imeti vsak zlog kak samoglasnik v sebi, ker se sicer ne bi dal izgovoriti.

Po tem pravilu nemške slovnice je bilo tudi tiskano in pisano vse, kar sem bral in prebiral od svojih mladih nog do leta 1848. Še le ondaj sem začel čitati razun drugih slovenskih novic in knjig tudi srbske pa česke (s pisavo: krt, prst itd.) Pozneje sem dobival v roke tudi Miklošičevo slovensko prestavo državnega zakonika, v kterem sem vidil prvič slovenske besede po „česki“ pisane. Ta pri nas ondaj še nenavadna pisava je pa zbadala mene in druge Slovence jako v oči, ki so bile navajene tako davno pisave s pologlasnim (zamolklim) e pred rom. Stara navada železna srajca. Ta stara navada je bila tudi kriva, da se mi oči niso mogle tako brž nove pisave privaditi. Ali sčasoma se obrusi tudi železna srajca. Nova pisava me nič več ne zbada, ker sem jo imel pozneje v českih in srbskih spisih pogostoma pred očmi, in sem se preveril, da se dajo take besede mojemu „šolmoštru“ vkljub lahko in krhko izgovarjati, ali da bolje povem: da mora človek (če se nalašč ne pači) take besede po novi pisavi nehotoma prav po naše izrekovati.

Zato sem bil, iznebitviši se stare navade, sedanje Noviške pisave, ko sem jo prvič ugledal, neizrečeno vesel, dasiravno sem vedel, da bo ta pisava mnogim še... trn v peti — zbog ravno óne železne srajce (nemške), ki je tudi mene oklepala toliko časa. Ker ste drage „Novice“ že bile tako srčne, da ste nam že enkrat z vpeljavo Gajčice prebile debel pot do edinosti jugoslovenske, bote ga tudi drugikrat.

*) V izvirnem jeziku se ne pravi „sanskrit“, ampak „sanskrt“ Nemci pravijo sanskrit, zato ker „sanskrt“ ni za njihova usta.
Pis.

Da je nova pisava brez ploglasnika pred r-om veliko bolja od stare, to nam spričuje ta resnična zgodba:

Neki deček se je začel lani v šestem letu svoje starosti iz slovenskega abecednika in to „glaskovaje“ (nach der Lautiermethode) po slovenski čitati učiti, pa je izrekoval take besede: vert, pert, smert vedno le vārt, pārt, smārt. Nič ni pomagalo opominjati ga, da se glasi e pred r-om v takih besedah le na pol ali zamolklo (kakor Metelkotov e); deček se je vedno motil, vedno se mu je moralo izrekovanje popravljati. Kar mi pride na misel, pa mu dam v roke „Novice“, češ, po novi pisavi pa menda ne bo mogel besed: vrt, prst, smrt itd. niti izreči. — Ali kako ostrmim, ko jih izrekuje deček tako lepo in krhko, da ne more lepše, to je prav po naše; ni enkrat se ni spotaknil. *) Ravno tako lahko razločno in krhko je izgovarjal take besede v hrvaških pa českih, in ko se je naučil za silo cirilice, tudi v srbskih knjigah in sicer brž na prvi mah brez kakega opominjanja in popravljanja.

Da je temu res tako, tega se prepriča lahko vsak, ali vsaj vsak učitelj, kateri ima priliko, kako dete po „glaskovanji“ čitanja učiti. **)

To sem spomnil gredoč le zato, ker sem se preveril sam po lastni skušnji, kako krivih misli so še nekteri zastran tako imenovanega „glaskovanja.“

Ravno tako kriva misel je pa tudi ona, da je „pretrdo“, če se piše brez zamolklega e pred r-om.

Slišali smo, da je izgovarjal in še izgovarja naš deček, ki ni bil še s „starim kopitom“ tepen, naštete in njim podobne besede prav po naše, to je, ravno tako, kakor treba. Kdor pravi tedaj, da je „pretrdo“, ta sodi menda le... z očmi, ki niso bile poprej te pisave vajene. Oči se pa, kakor vemo sami po sebi, sčasoma tudi čemu drugemu privadijo, če ni le „kita“ prevelika ali predolga. ***)

Če je tedaj temu tako, da izrekuje človek, kateri se ni še navzel krivih starokopitnih misli in naukov, po novi pisavi imenovane in druge take besede milega našega jezika bolje in lepše nego po stari, — menim, da se ne bo prihodnjič najhujši nasprotnik več ustavljal té pisavi, četudi ne verjame, da je r v takih besedah samoglasnik. Vendar mislim, da g. Miklošić pravo trdi; zakaj slišali smo, da se zlog ali beseda brez samoglasnika ne dá pošteno izreči. Pa porečeš: Po tem takem bi pa morali pisati tudi na pr. mokr, svedr itd., ne pa: móker, sveder itd. Na to odgovarjam: Lahko, da bodo naši mlajši res kedaj tudi take besede brez e pisali. Zdaj se še ne upamo. Stara navada nam brani. Človek se ne more nikdar vseh napák na en pót otresti. — Ali kaj bo, če počnemo pisati tudi lastna imena: Rjavec, Ržén, Trček, Trstenjak, Vrščaj itd. namesto: Erjavec (prav za prav po stari pisavi Rujavec), Eržen itd. — Ravno tako so prigovarjali Bohoričarji: Kolika zmešnjava bo, če počnemo pisati: Župančić, Žurga, Čuk itd. (namesti

*) Iz „s-po-takniti (ali s-po-tékniti) se“, ne pa iz „spod-takniti se“, kakor nekteri mislijo in pišejo. Prim. „s-po-pasti se“, „opotikati se“; hrv.-srb. „spotaknuti, spoticati se.“ Pis.

**) Ali kedaj bodo spoznali vsi učitelji in njihovi zapovedniki, koliko izvrstnejši način je novo „glaskovanje“ od starega zlaganja (Buchstabiren), koliko krači pot do čitanja! Koliko večji dobiček učencu, ki dobi potem veliko večje veselje do šole, do nauka in do knjig, ki jih že lahko ročno čita ter se iz njih že lepih in koristnih reči uči, dokler njegov vrstnik za njim po starem kopitu prav po polže lazi.

***) Omenjeni deček se zdaj čitaje slovenski abecednik vselej jezí: čemu je pa e v besedah kert, pert, smert, če se ne sme izrekovati? Vidiš li, prijatelj, kolika je moč mlade in stare navade! Ta deček ne pogrěša v takih primerih čist nič zamolklega e. Pis.

Supanzhizh, Shurga, Zhuk itd. Pa glejte! pišemo enako že kakih 20 let, pa ni bilo še nikake zmešnjave. Bohoričarji pa nemškutarji, res, da še zabavljajo; vrli naš „Jezičnik“ in vrli naš „Tovars“ pa zastran tega kar nič ne zabavljata; temuč se za novo pravilno pisavo takih imén celó možki potegujeta, dasi razložek med staro pa novo pisavo, na pr. imena Supan (Shupan) pa Zupan (Župan) očém menda ni manji od razložka med imenom Erjavec pa Rujavec (kakor bi ga morali doslednje pisati gledé na pisavo „ruja“, „rujav“ namesto „rja“, „rjav“). Rjavec je vsaj po sluhu Erjavcu bliže od Rujavca. (Prim. temu „rjuha“, kakor pišemo od nekdej namesto „erjuha“ ali celó „rujuha“). Naposled naj še razglasim, da je sprejel g. Miklošić, kakor za trdno vem, staro pisavo v svoja (šolska) berila samo zato, ker se je slišalo, da bi se nad novo pisavo še premnogi spotikali.

Če se godí to zdaj na zelenem drevesu, kaj bi se bilo še le godilo ondaj na — drugem! — „Novice“ pa so nam že drugič pot prekrčile. Voz narodne omike se pomika zložno naprej; prijatli, ne zavirajte mu kolés!

Slovstvo.

* Čitalnica. Podučilni listi za slovenski narod. Izdal Ivan Gršak. 1. zvezek. V Gradcu natisnil Jož. A. Kienreich. Cena 70 kr.

Knjižica ta namerava taka znanstva širiti med narod slovenski, ki jih človek vsaki hip potrebuje v vsakdanjem (praktičnem) življenji. Tak namen pa daje knjigi vso večjo vrednost, kakor samo to, da prejme imenik slovstva našega le — eno številko več. Ali je pa izdatelj tudi izpolnil, kar je obljubil, v prvem zvezku? Prebravši knjižico od konca do kraja, brez hvalisanja, z dobro vestjó, rečemo: da! V sestavkih: „Obresti in obrestne postave“, „banke in papirnati denar“, „Številna (navadna) loterija“, „o varstvu in skrbstvu ali jerofovanji“, ki jih je izdatelj sam spisal, „o krvenem kroženji (krvotoku) človeškem“, ki ga je popisal in po podobah razjasnil dr. Matija Prelog, je svojim bravcem toliko lepih in za vsakdanje življenje koristnih in večini bravcev še neznanih naukov podal, da že sami ti spisi so vredni denarja, ki ga stane cela knjiga. Lepo se tem sestavkom yvrstuje zgodovinski in narodopisni članek prof. S. Šubica pod naslovom „pota človeške omike“. Pridjano je še več družih drobtinic.

Ali tudi mi moremo pritrditi častitemu g. Gršaku, da za prosti naš narod ni ta knjiga, kajti pisateljem ni bilo vodilo, da bi le povrh posnemali, kar se jim potrebno zdi povedati, ampak spustili so se globokeje v predmet svoj; tako, na priliko, more izvrstnemu (le sém ter tjè po tiskarnih, deloma sicer popravljenih pogreških pokvarjenemu) spisu o „krvotoku“ le zeló razumen bravec kos biti. Al prav to nas veseli, da knjige slovenske se čedalje bolj povzdigujejo v viša okrožja, in da ne pišemo vsega le prostemu narodu.

Kar pa se tiče jezika, v katerem so stavki pisani, je beseda večidel gladka in lahko razumljiva (za priljubljeno besedo „narodarstvo“ za „nationalökonomie“ se ne bomo pričkali, ker bo gospod izdatelj se sam prepričal, da ne bo obveljala); le slovniških pomot se bo trebalo bolj ogibati v prihodnjih zvezkih, ker veliko več stoji na tem, da je jezik pravilen, kakor da hrepení po nenavadnih oblikah, ktere niso nič več vredne kakor navadne; čemu da se tudi proti navadi izpuščajo po prvem izgledu „Allgemeinerice“ vejice, ne vemo si razjasnila; tako, na priliko med sto družimi izgledi, ne vemo, zakaj se piše: „Med sedem planetov (med sedmerimi planeti) ki so jih starci poznali so razdelili go-